

Tuleeko rumihia?

LAIHO, Marianna & LEINO, Ritva. Erojen leikki. Preesens -sarja, Helsinki 1988.

Kuka määritteli muodin? Kaikkihan sen tietävät, mitä muodilla tarkoitetaan, mutta määritelmän — vieläpä tieteellisen sellaisen — kehittäely vaatii paneutumista, aikaa ja pitkäaikaista historiallista katsantoa. Marianna Laiho ja Ritva Leino ovat tarjonneet luettavaksi koko muodin kulttuurihistorian tiiviissä paketissa. Tiiviys ei kuitenkaan merkitse, etteikö lukijalla olisi varaa hengittää: riemastuttavat esimerkit halkovat paikoin raskasta tekstiä.

Tekijöiden mielestä "muoti on kuin kameleontti, joka vaihtaa väriä näkökulman mukaan" (s. 5). Muodin kameleonttimaisuus tekee tutkimuskohteesta erityisen vaikean. Näkökulmia löytyy, mutta minkä valitset? Tekijät sanoutuvat irti moralistisista äänenpainoista ja onnistuvat tuottamaan elävää tekstiä. Historiallinen johdatus saa höysteekseen Voltairea, Casanovaa, Baudelairea... kukapa ei olisi ollut muodin kanssa tekemisissä! Julkinen ja yksityinen eriytyvät ja se asettaa vaatimuksensa muodille. Teollinen vallankumous mahdollistaa muodin massavalmistuksen ja tavaratalojen unelmamaailmojen rakentamisen. Muoti kehittyi modernin maailman mukana ja sillä on vankka asemansa mm. naisten vapautumispyrkimyksissä. Muodista syntyy myös taidetta, *haute couturea*, vain harvojen rikkaiden ulottuvilla olevaa eleganssia. Historiallisesti muoti näyttäytyy kiehtovana, kirjan otsikon mukaisesti "erojen leikinä".

Tekijät ottavat esin myös toisen puolen muodista: "Osta, kyllästy ja heitä pois". Käsitteellisinä apuvälineinä ovat käyttö- ja näyttöarvo, kulutusideologia. Muoti alkaakin olla "valmis identiteettipaketti", jonka voi hankkia varallisuutensa mukaan. Muodinluojien ideanalka paljastaa kaupallistuneen muodin moraalittomuuden: maailman kriisejä käytetään sumeilematta hyväksi tyylien keksimisessä. Muodissa vilahtelevat Afganistan, Nicaragua, Libanon. Nykyisin muodin käsite on hämärä — enää ei ole väliä, onko kysymys jäljitelmästä vai aidosta tai mitkä ovat olleet inspiraation lähteet.

Laiho ja Leino kehrittelevät tutkimuksessaan myös naisen pukeutumisen teemaa: kuinka nainen rakennetaan, ositetaan, paloittelaa ja kootaan muodin avulla. Naisesta tulee katseen kohde, ja hänen tehtäväkseen jää visuaalisen mielihyvän tuottaminen, miellyttäminen. Lopulta päädytään siihen, että koko ruumis muuttuu muodin raaka-aineeksi ja muodikas vartalo määritellään trendeittäin. Kirurgit rikastuvat ja nuoruuden ihannoiti saa karmaisevat esimerkkinsä rasvaimuista ja kiristeistä kasvoista.

Erojen leikki on eräänlainen tarina, johdatus siihen, miksi olemme tällä hetkellä sellaisia kuin olemme. Tari-

na on jännittävä, mutta sillä on surullinen loppu. Silti se kannattaa lukea.

Tekijät ovat rajanneet muodin käsitteensä melko pitkälti nimenomaan pukeutumiseen. Sen käsittää, kun ajattelee, kuinka laajasti esimerkiksi tyyli ulottuu aika-kausiin, ajattelutapoihimme, elämäntapoihimme. Silti muodin perspektiivi on välttämättä rannaton, pohjimiltaanhan kyse on kulttuurista: ulkoasun yksityiskohdat toimivat kuin paljastimet.

Irma Kaarina Halonen

Televisio ja väkivalta

TELEVISIO ja väkivalta: suomalaisia näkökulmia, toim. Juha Kytömäki ja Seppo Paananen. YLE, Suunnittelu- ja tutkimusosasto, Helsinki, Sarja B 5/1988. 246 s.

Kirjan aineisto perustuu syyskuussa 1987 järjestettyyn televisioväkivaltaa koskevaan seminaariin. Seminaarin syntysanat puolestaan juontavat Yleisradion hallintoneuvoston kokoukseen 23.3.1987, jossa hyväksyttiin "väkivallan esittämistä koskevat ohjelmapolitiittiset periaatteet". Periaatepaperi julkistetaan kirjan liitteenä.

Mitä kirjasta jää lukijan mietittäväksi? Pyyriin poimaan jokaisen alustajan esityksestä jotakin olennaiseksi kokemaani. Ainakin minulle kirja on hahmottanut aikaisempaa selkeämmän kuvan tv-väkivaltaan liittyvästä laajasta ongelmakentästä.

Kirjan varsinainen anti perustuu seitsemän tutkijan, neljän kasvattajan ja kolmen ohjelmavalinnoista päättävän henkilön puheenvuoroihin.

Professori Heikki Ylikangas hahmottaa suomalaisen elämänmuodon eristäytymisen ja rajuuden kehitystä 1500-luvulta tämän päivän kaupunkilähiöiden elämäntapaan saakka. Hänen käsityksensä mukaan (s. 31) iso-laatio selittää anomiaa paremmin suomalaista väkivaltaisuutta. Eristäytyminen, kielen hallinnan heikkous sekä arkuus ja kykenemättömyys verbaaliseen puolustukseen saattaa vailla muuta toimintamallia olevissa tilanteissa kanavoitua fyysiseen näyttöön.

Patrik Törnudd, oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johtaja, korostaa tilannesidonnaisuuden merkitystä. "Anonymiassa kaupunkielämässä" epävirallinen ulkopuolinen kontrolli on vähäisempää kuin maaseudulla. Törnudd ei suostu ottamaan yksiselitteistä kantaa siihen, onko väkivaltaisuus lisääntynyt tai vähentynyt. Hän tarkastelee ilmiön monisyisyyttä ja suhteellisuutta.

Martti Soramäki Yleisradion edustajana kertaa pääpiirteittäin yhteiskunnan harjoittamaa valvonnan vai-

heet edustaja Julius Ailion v. 1920 tekemästä aloitteen- ta nykytilanteeseen. Sensuurin tiukentamisella tuskin olisi mitään saavutettavissa. Olihan vuoteen 1965 saak- ka jokainen televisio-ohjelmassa esitettävä filmiminuuti ti periaatteessa sensuurin katsoma.

Professori Ilkka Heiskanen määrittelee esityksensä "tulkintojen tulkinnaksi". Hän arvostelee (s.86) tutki- musperinnettä kapeaksi ja käyttäytymistieteellisiin op- pimisteorioihin pitäytyneeksi. Osaksi hän näkee koulu- kuntaisuuksilla myös poliittisia juuria, jotka juontavat yhdysvaltalaiseen liberaalien intellektuellien ja mccart- hyismin kannattajien eroihin. Edelleen Heiskanen (ss. 95-96) esittelee 1940-60 – lukujen koulukuntakilpailun tasatuloksen: Emme ole saaneet riittäviä todisteita sen paremmin oppimisteorioihin perustuvalla ylylkeajatte- lulle kuin persoonallisuuspsykologian ja tarveteorian katharsikselle. Heiskanen esittää uusia ulottuvuuksia sekä keskustelulle (kaavio s. 107) että tutkimukselle, johon hän suosittaa etnometodologista, psykoanalyttista ja lingvisti-strukturalistista lähestymistapaa.

Professori Pertti Hemánus tuo epäsuorasti, Stein- bockiin ja Weckrothiin viitaten, esiin behaviorismiin kohdistuvan arvostelun. Itse hän keskittyy korostamaan Vappu Viemerön väitöskirjan ansioita, jotka perustuvat pitkäaikaiseen (8 vuotta) seurantatutkimukseen. Edel- leen hän käsittelee laajasti Viemerön väitöskirjan leh- distössä synnyttämää keskustelua, jota hän pitää osoi- tuksena siitä, miten väkivaltateema on "hyvä vihollinen". Keskustelu voidaan kohdistaa pois olennaisemmista teemoista "valtajulkisuuteen". Hemánus kohdistaa odo- tuksensa (s.132) "itäiseen toiminnan psykologiaan ja sen kanssa ristiriidattomaan läntiseen kognitiiviseen psyko- logiaan sekä tietenkin psykoanalysiin", joka voi parhai- ten porautua niihin varhaislapsuuden ongelmiin, jotka katselukokemuksiin liittyvät.

Professori Kirsti Lagerspetz lähtee siitä, että jotakin merkitystä täytyy joukkotiedotuksen tarjoamalla väki- valtaisuudella olla, vaikka sitä ei selvästi voida osoittaa. "Filmatun väkivallan vaikutuksia on mahdoton puhdis- ta muista kulttuurivaikutuksista" (s. 141). Lagerspetzin käsityksen mukaan laboratoriotutkimukset ovat kiistat- ta osoittaneet, miten lapsi jäljittelee aggressiivisia toi- mintamalleja. Toisaalta hän, viitaten Kaj Björkqvistin väitöskirjaan (1985) huomauttaa, että aikuisen kanssa jaettu katselukokemus vähentää aggressiivisuutta. La- gerspetz korostaa (s.156) että saaduista tuloksista ei voi- da yleistää mitään väkivaltarikollisuutta koskevaa arvi- ointia. Tässä yhteydessä palautuu mieleen Törnuddin maininta siitä, että nuoret entistä aikaisemmin tulevat "pahoinpitelykään".

"Kuka tarvitsee televisioväkivaltaa", professori Lea Pulkkinen teema, avaa kenties vähiten tunnetun näkö- kulman ongelmakenttään. Yllättävää ei ole se, että mie-

het katsovat runsaammin kuin naiset väkivaltaohjelmia. Onhan miesten katselu muutoinkin runsaampaa – jopa kotiin suuntautuneiden naisten ja miesten välisessä ver- tailussa. Kuitenkin vain 8% suhtautui väkivaltaan ihan- noivasti. Suhtautuminen seksuaaliseen väkivaltaan on naisten ja miesten välillä erilainen. Samaistuminen uhi- riin tekee asian naisille vastenmielisemmäksi.

Pulkkinen tarkastelu kytkeytyy viiteen elämäntavan piirteeseen (s. 167)

1) Päihteiden käyttö ja huvittelusuuntautuneisuus, 2) Kotiin suuntautuminen, 3) Ura- ja kulttuurisuuntau- tuneisuus, 4) Sosiaaliset ja persoonalliset ongelmat sekä 5) Elämän hallinta. Yllättävin löydös mielestäni oli seu- raava (s.169): "Toisin kuin television katsominen yleensä, seksuaalisen väkivallan katsominen oli yhteydessä miesten vahvaan ura- ja kulttuurisuuntautumiseen. ... Lähempi tarkastelu paljasti, että näistä akateemisesti koulutetuista miehistä 80 prosentilla oli runsasta päih- teiden käyttöä ja 67 prosentilla sosiaalisia ja persoonal- lisia ongelmia. Tällä kohdalla jäin miettimään, miksi professori Pulkkinen tutkimukset eivät ole nousseet laa- jaan keskusteluun. Lakkaako aiheen "hyvä vihollisuus" tällä alueella ja muuttuu miehisen valtajulkisuuden pii- rissä kartettavaksi. Pulkkinen on kuitenkin havainnut, että "väkivallan näkeminen aiheutti miehille kielteisiä tunteita, jos hänellä on lapsesta myönteinen, lapsen yk- silöllisyyttä ja ympäristön vaikutuksia korostava näke- mys".

Ikävä kyllä, hän tekee myös käänteisen tulkinnan, jon- ka mukaan vaaroja tiedostamattomat isät hyväksyvät tä- män osaksi viihteekseen. Niinpä minua jääkin askarrut- tamaan; kuinka paljon lienee kotona aikaansa viettäviä isiä, jotka "omistavat aikaa lapsilleen" katsomalla yhdes- sä tällaista viihdettä, koska se miellyttää heitä ja on vaa- ratonta.

Kasvattajien puheenvuorot kohdistavat huomiota on- gelmiin, joista on vaikeata selvittää pelkästään television syytelyllä. Tosin televisio on, kuten Liisa Lehtinen ko- rostaa, "monelle lapselle todellinen kotiäiti". Tästä seu- raan monia asioita, joita lastentarhanopettaja havaitsee, (ss.179-181): Kuvasykkeeseen tottuneet "suurkuluttajat" ovat lyhytjännitteisiä ja levottomia. Heillä on huono sa- navarasto. Lasin kallistelu on tullut leikkeihin. Seksuaal- lisen alatyölin sanasto on "päättäväisyyttä".

Lehtinen asettaa vastuun niin kodit kuin television. Lehtisen kertoma ei yllätä. Monet lastentarhan opetta- jat kertovat samoja asioita. Yllättävää on se, että heidän huolensa ei näytä herättävän edes kaikkia vanhempia.

Eila Kihlman kiinnittää huomiota siihen, että lapsilla ja aikuisilla on yhä enemmän sama informaatioympäris- tö. Lasten omaehtoinen kulttuuri on heikossa asemassa, jopa kuihnutun. Sosiaaliset taidot jäävät kilpailussa me-

nestymisen varjoon niin ympäristön kuin koulunkin tarjoamissa malleissa.

Riitta Wahlströmin mukaan tv-sarjat tarjoavat kaavoja, jotka ohjaavat unohtamaan uhrien motiivit, kärsimykset, surun. (s.193) "Samastumiskohteena on valkoihoinen, keskiluokkaa edustava mies, joka joutuu riskitilanteisiin. Ristiriidan sankari ratkaisee tuhomalla tavalla tai toisella vastustajan". Seuraavalla sivulla rauhankasvatuksesta puhunut Wahlström peräinkin kehitysavun sankaritaruja.

Helena Lounavaara-Rintala kiinnittää perheterapeutina huomiota kotikasvatukseen ja vanhempien johdonmukaisuuteen. Hän toteaa (s.203), että antiautoritaarinen "nykyaikainen hyvä kasvatusta" ei sovi kaikille lapsille. Vilkkaut tarvitsevat "suoraviivaista kasvatusta", siis myös kieltöjä. Jos vanhemmat eivät toimi yhdenmukaisesti, jää lapsi epävarmaksi vanhempien välillä.

Kirjan kolmannessa osassa puheenvuoro on ohjelmiin valinnoista vastaavilla. Jussi Sorjonen (YLE), Jorma Sairanen (MTV) ja Sirkka Tarkiainen (HTV) lähtevät siitä monien alustajienkin myöntämästä tosiasiasta, että Suomi ei todellakaan ole väkivaltaisimman tv-kulttuurin maita. Pohjoismaat ovat yleismaailmallisesti varovaisia valinnoissaan ja Suomi niistäkin varauksellisista. Monia sarjoja jätetään ottamatta, joistakin poistetaan osia. Joihinkin tehdään jopa hienosäätöleikkausta. Todisteeksi Sorjonen esittää, BBC:n teettämään tutkimukseen ja kotimaisiin Kirsti Lagerspetzin lukuihin viitaten, suomalaisen ja amerikkalaisen ohjelmiston rajun eron (s. 211). Ohjelmatuntia kohden väkivaltaisia tekoja on suomalaisittain 0,6 ja englantilaisittain 1,6 mutta amerikkalaisittain täydet 6.

Tutkijoiden kanssa yhteisesti valitsijat näkevät, että väkivalta väistämättä kuuluu todellisuuteen. Kysymys onkin siitä miten yksioikoisesti tai kompleksisesti se esitetään. Tähän päädytään myös hallintoneuvoston käymässä loppukeskustelussa, jossa huolen aiheeksi koettiin satelliittikanavatkin. Ovatko ne kaventamassa ohjelmapoliittisen päätöksenteon merkityksellisyyttä? Lopullinen ohjelmapoliittinen valta säilyy kuitenkin kodeissa. Kotien "ohjelmapoliittikkaa" ei voida määrätä, mutta viestintäkasvatusta lisäämällä siihen voidaan vaikuttaa.

Mikko Anttikoski

Urheilujulkisuuden rajat

EMIG, Jürgen: Barrieren eines investigativen Sportjournalismus. Eine empirische Untersuchung zu Bedingungen und Selektionskriterien beim Informationstransport. Bochumer Studien zur Publizistik- und Kommunikationswissenschaft, Band 48, Bochum 1987. 177 s.

Länsisaksalaisen tiedotustutkimuksen yksi vahva ala on urheilujournalismin tutkimus. Eri laitokset tuottavat taasisin väliajoin teoksia, joiden annista toki voidaan olla monta mieltä. Mutta ainakin saksankielisellä alueella yritetään.

Jürgen Emigin teos kuuluu niihin joiden anti on vähäinen, mutta joita on pakko tehdä asioiden todentamiseksi. Tutkielmassa Emig tarkastelee prosessia, joka lähtee liikkeelle eräästä radioasemasta, sen urheiluohjelmasta ja päätty tietotoimistojen kautta Länsi-Saksan eri lehtien urheilusivuille. Emigin tarkoituksena on tarkastella, mitä kyseisen ohjelman eri urheiluaiheille tapahtuu ns. matkan varrella. Eli miten eri aiheet (Emig on tematisoinut ne kuuteen kategoriaan) läpäisevät uutiskynnykset ja gatekeeperit ja miten päivälehdien urheilusivulle lopulta tiensä löytävä juttu samasta aiheesta on muuttunut. Onko mitenkään?

Tarkastelun lähtökohtana on radioasema Saarländischen Rundfunkin viikonlopun urheiluohjelma "Sport journal", jota Emig pitää ilmeisen tasokkaana. Vuosien 1982-84 14 lähetyksestä Emig lähtee seuraamaan urheilusanoman kulkua tietotoimistojen SDI ja DPA kautta 14 päivälehdien toimitukseen. Tietotoimistoista SDI on erikoistunut urheiluun. Lehdistöstä Emig on ottanut sisällön analyttiseen tarkasteluunsa neljä valtakunnallista, kolme iltapäivälehteä ja seitsemän paikallislehteä. Hän on täydentänyt näkemyksiään toimittajahaastatteluin.

Emigin tulokset eivät ole hämmästyttäviä. Ensinnäkin hän toteaa, että tietotoimistojen "referaatti" itse ohjelmasta menee pääsääntöisesti sellaisenaan lehteen, jos menee ollenkaan. Toiseksi tietotoimistoilla näyttäisi olevan tiukat kriteerit, joiden mukaan juttuja laitetaan eteenpäin. Esimerkiksi SDI, jolla on DPA:ta selvästi tiukemmat urheilukriteerit, pani eteenpäin vain neljä juttua 14:sta. Lopulta lehtien urheilutoimittajat tekevät varsin itsenäisesti päätöksensä juttujen julkaisemisesta, tosin lehden toimituspolitiikka ja tuotantoedellytysten (dead line) rajoissa.

Emig jakoi tarkasteltavat jutut eri teemojen mukaan saadakseen selville, suosivatko urheilutoimittajat joitakin urheiluteemoja toisten kustannuksella. Näyttäisi siltä, että huippu-urheiluun ja siten kansalliseen menestymiseen kytkeytyvät teemat menevät muita paremmin läpi. Vähemmälle käsitteilylle jäävät urheilun taloudelli-